

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การประถมศึกษาเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถขั้นพื้นฐาน และให้สามารถคงสภาพอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ มีความสามารถประกอบอาชีพตามควรแก่วัย และความสามารถได้ สามารถดำรงตนให้เป็นพลเมืองดี ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (ภิญโญ สาธร, 2530) และเป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเสริมพัฒนาการของเด็กด้วยการอบรมสั่งสอน ปลูกฝังคุณธรรม สามารถปรับตัวให้มีการดำเนินชีวิตในสังคมท้องถิ่นของตนเองอย่างมีความสุข โดยให้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้ตามความเหมาะสม (อบรม สันภิบาล, ชาญชัย ศรีไสยเพชร, 2523)

การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดให้แก่พลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งถ้าคุณภาพของการศึกษาด้อยลง ย่อมหมายถึงคุณภาพของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศด้อยลงไปด้วย ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ให้เกิดความล่าช้าตามไปด้วย (พนัส หันนาคินทร์, 2521) และเป็นที่ยอมรับกันมาช้านานแล้วว่าการให้การศึกษาในระดับประถมศึกษาแก่ประชาชน เป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติ อันเนื่องมาจากการศึกษาในระดับประถมศึกษา เป็นพื้นฐานสำคัญต่อการเตรียมประชากรให้มีความสามารถ เจตคติ และค่านิยมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526) หลายประเทศเล็งเห็นว่า การประถมศึกษาเป็นเครื่องมือจำเป็นสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ความคิดดังกล่าวบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหลายประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2529) ซึ่งต่างก็ให้เห็นความสำคัญของการศึกษาระดับประถมศึกษา จึงจัดให้เป็นการศึกษาภาคบังคับ

เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีความรู้ขั้นพื้นฐานตามที่รัฐกำหนดไว้

การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาชั้นต้นได้มีการพัฒนา การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีของโลก ในแต่ละสมัยด้วย การพัฒนาการประถมศึกษาไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ล้วนเป็นผลกระทบเนื่องมาจากสภาพเหตุการณ์ในอดีตของบ้านเมือง ทั้งภายในและภายนอกประเทศ และมีส่วนที่ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อในแนวความคิด และการกระทำของผู้มีบทบาทในวงการศึกษาในอดีตมิใช่น้อย วิวัฒนาการทางการประถมศึกษา จึงเป็นความพยายามของผู้นำทางการศึกษาที่จะปรับระบบ และวิธีการจัดการประถมศึกษาให้สอดคล้องกับสังคมในแต่ละสมัยนั้น ๆ

การพัฒนาการประถมศึกษาให้เจริญก้าวหน้า เป็นงานสำคัญของชาติ เป็นงานที่หนัก เพราะเป็นการพัฒนาคนส่วนใหญ่ของประเทศให้มีคุณภาพ ผู้ที่จะเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมรับผิดชอบงานสำคัญนี้ จะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีความเข้าใจในระบบงานการศึกษาอย่างถ่องแท้ รู้สภาพปัญหา และความเป็นจริงของสังคมอย่างลึกซึ้ง รู้จักประยุกต์หลักการและวิธีการเข้ากับสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาติไทย เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกล มีความฉลาดสุขุม มีการตัดสินใจที่ถูกต้อง รู้จักจัดระบบบริหาร งานทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถดำเนินงานตามนโยบาย พัฒนางานทางการศึกษาไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม บุคคลที่มีความพร้อม ด้วยคุณสมบัติดังกล่าวนี้ ที่ถูกเลือกสรรให้เข้ามาเป็นผู้นำทางการศึกษา ทำหน้าที่ควบคุมนโยบายการศึกษา เพื่อพัฒนาหาคนให้สอดคล้องกับสภาพสังคม จึงนับว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

บุคคลสำคัญทางการศึกษา ที่มีผลงานดีเด่น สร้างสรรค์ประโยชน์ ต่อการศึกษาทุกระดับ สร้างความเจริญก้าวหน้า ต่อวงการศึกษาเป็นอย่างมาก สมควรนำชีวิตและผลงานของท่านมายกย่องเชิดชู และเป็นตัวอย่างแก่คนทั่วไป บุคคลสำคัญทางการศึกษาท่านนี้ คือ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นปุษนิษบุคคล และเพชรน้ำเอกในวงการศึกษา เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและมีคุณธรรม ได้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ เป็น เอนกประการทางด้านการศึกษาของประเทศ และระหว่างประเทศ มีผลงาน

ดีเด่นเป็นที่ประจักษ์ชัด อันเป็นที่ยอมรับนับถือในวงวิชาการ เป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นเจริญรอยตาม จากคุณงามความดี และการทุ่มเทเอาใจใส่พัฒนาด้านการศึกษาอย่างจริงจัง ประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าชื่นชม ทำให้ท่านได้รับรางวัลนักการศึกษาดีเด่น ประจำปี 2530 รางวัลบุคคลดีเด่นระดับชาติ สาขาพัฒนาสังคม (ด้านการศึกษา) ประจำปีพุทธศักราช 2533 ได้รับโล่รางวัล "คนดีศรีสังคม" เป็นผู้มีผลงานดีเด่นด้านการศึกษา ปี 2535 (สมชัย วุฒิปรีชา และ คณะ, 2536) และได้รับการประกาศยกย่องจากคุรุสภาให้เป็นบุคคลที่ทำความประโชชน์แก่การศึกษาของชาติอย่างยิ่ง (จรรยา มิลินทร์ และคณะ, 2536)

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เป็นนักการศึกษา นักบริหาร นักปราชญ์ และเป็นผู้นำในการวางแผน พัฒนา และกำหนดนโยบายการศึกษาของประเทศติดต่อกันมาเป็นเวลานาน เป็นผู้ใฝ่รู้ เชื่อมั่นในคุณความดีของการศึกษา ถือว่าการศึกษาคือชีวิต ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ (2536) ได้กล่าวไว้ว่า "...ผมเชื่อว่าการศึกษาเป็นของดี ดีต่อตนเองและครอบครัวของผม ดีต่อบ้านเมืองของผม และดีต่อคนทั้งโลก ดีอย่างไร ดีด้วยการทำให้คนเจริญขึ้น ทำให้บ้านเมืองเจริญขึ้น และทำให้สังคมต่าง ๆ ทั่วโลกเจริญขึ้น..." ชีวิตและการทำงานของท่านจึงผูกพันเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษามาโดยตลอด โดยเริ่มอาชีพการเป็นครูในชนบท มีความมุ่งมั่นอุตสาหะพยายามพัฒนางานจนได้ตำแหน่งมาดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสามัญศึกษา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ 2 สมัย โดยเป็นผู้บุกเบิกงานนิเทศการศึกษางานวางแผนการศึกษา ตั้งกรมการศึกษานอกโรงเรียน ตั้งสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นเลขาธิการเริ่มแรกของ SEAMEO เป็นกรรมการบริหารขององค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ซึ่งเป็นคนไทยคนที่สองที่ได้ดำรงตำแหน่งนี้ คนแรกคือ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล (สมชัย วุฒิปรีชา และคณะ, 2536)

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนสำคัญยิ่ง ในการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติทุกฉบับ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านบริหารงานบุคคล แม้จะอยู่ในตำแหน่งบริหารระดับสูงก็ยังทำการสอนวิชาการบริหาร การวางแผนและพัฒนาการศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษาแก่นิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยหลายแห่งจนได้รับแต่งตั้งเป็นอาจารย์พิเศษ ได้รับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(ประสานมิตร) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แสดงให้เห็นถึงความเป็นครูของท่านโดยแท้ ถึงแม้มีภารกิจหน้าที่หนักเพียงใด ท่านก็มีความห่วงใย งานด้านการสอน ดังคำบอกเล่าของนิสิตปริญญาเอก สาขาบริหารการศึกษา รุ่นที่ 5 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นลูกศิษย์รุ่นสุดท้ายของศาสตราจารย์ ดร. ก่อ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า "...แม้ท่านจะมีงานราชการมากมาย ท่านก็ยังอนุญาตให้เราไปเรียนกับท่านที่ห้องรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ท่านบอกว่าท่านสนุกกับการสอน..." (สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์, อรรถพร จินะวัฒน์, 2536) ประสบการณ์ ข้อคิดและแนวทางในการพัฒนาการศึกษาถูกถ่ายทอดไปสู่ลูกศิษย์หลายรุ่นหลายสถาบัน ได้นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง พัฒนางานการศึกษา ให้เจริญก้าวหน้าไปในทิศทางที่เหมาะสม เป็นการสร้างเสริมคุณภาพบุคลากรให้กับวงการศึกษาระดับ นอก จากนั้นท่านยังให้ความเมตตาต่อศิษย์ของท่านเสมอต้นเสมอปลาย ดังลูกศิษย์ของท่านคนหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า "...อาจารย์เป็นแบบฉบับในการดำเนินชีวิตของผมนั้นมีความเมตตาปราณีของอาจารย์ไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าอาจารย์จะเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เพียงใดก็ตาม ความเห็นและคำแนะนำของอาจารย์นับว่ามีค่าอย่างยิ่งสำหรับผมเสมอ..." (เขาวิน สายเชื้อ, 2536) ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ จึงเป็นครูที่ศิษย์รักและให้ความเคารพนับถือ ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ครูที่ดีมาตั้งแต่เริ่มเป็นครูครั้งแรกจนตลอดชีวิตของท่าน

ชีวิตในการทำงานของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องข้องกับการพัฒนางานด้านการประถมศึกษา โดยเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2495 เมื่อท่านสำเร็จการศึกษาปริญญาคุษฎีบัณฑิตทางการประถมศึกษา (Ed.D) จาก University of California ประเทศสหรัฐอเมริกาและกลับมารับราชการที่กระทรวงศึกษาธิการในตำแหน่งครู ประจํากรมสามัญศึกษา ท่านมีความตั้งใจตั้งแต่นั้นแล้วว่า จะกลับมาพัฒนางานด้านประถมศึกษาของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า เพราะท่านศึกษาด้านประถมศึกษาโดยตรง ในขณะนั้นเป็นช่วงที่ กระทรวงศึกษาธิการดำเนินงานโครงการขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 4 ปี เป็น 7 ปี แต่ปัญหาที่สำคัญที่สุดในการขยายการศึกษา ก็คือจะต้องมีครูสอนในระดับประถมศึกษา ที่ได้รับการศึกษาแล้วเรียนและฝึกอบรมเป็นอย่างดีให้เพียงพอ ซึ่งในขณะนั้นประเทศไทยยังขาดครูอยู่เป็นจำนวนมาก ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ได้รับมอบหมายภาระหน้าที่สำคัญให้หาทางผลิตครูที่มีคุณภาพให้เพียงพอแก่การขยายการศึกษาภาคบังคับอย่างรวดเร็ว

ให้ได้ ท่านได้วางแผนพัฒนาด้านอาคารสถานที่ สถาบันฝึกหัดครูทั่วประเทศ และบุคลากรของโรงเรียนฝึกหัดครู เปลี่ยนหลักสูตรฝึกหัดครูเป็นหลักสูตรเร่งรัด เปลี่ยนระบบการผลิตครูเข้าสู่แผนใหม่ได้สำเร็จ ผลิตนักเรียนฝึกหัดครูออกได้ทันการขยายการศึกษาภาคบังคับ และด้วยการวางรากฐานที่ดีของท่านสามารถพัฒนาครูประถมศึกษาให้ได้รับวุฒิปริญญาตรี เกือบถึงร้อยละ 70 นับเป็นผลงานที่ได้จากการวางรากฐานที่มั่นคงของท่าน (จรรยา มิลินทร์ และคณะ, 2536)

ในปี พ.ศ. 2506 กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีการจัดตั้งสำนักงานวางแผนการศึกษาขึ้น หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เห็นว่า ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านการวางแผนการศึกษา จึงได้แต่งตั้งให้ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานวางแผนการศึกษา และเมื่อสำนักงานวางแผนการศึกษาเปลี่ยนมาเป็นกองวางแผนการศึกษา ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ก็ได้เป็นผู้อำนวยการกองวางแผนการศึกษาเป็นคนแรก งานสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาการประถมศึกษาคือ การศึกษาวิจัย เรื่องการประถมศึกษา เพื่อนำข้อมูลและปัญหาด้านการประถมศึกษาของประเทศมาวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา ให้ความเห็นข้อเสนอแนะต่าง ๆ แก่กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อดำเนินงานวางแผนการจัดการประถมศึกษาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ในปี พ.ศ. 2516 ได้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง นิสิตนักศึกษา และประชาชนออกมาเดินขบวน ใช้สิทธิเสรีภาพและแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ที่มีความประสงค์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ โดยเร็ว ความกดดันทั้งหลายได้ปะทุออกมาทั้ง ๆ ที่โครงสร้างทางสังคม ทางการเมือง ทางการปกครอง และทางการศึกษายังไม่พร้อมเพื่อการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี ทำให้ทุกฝ่ายมองเห็นว่ามีมูลเหตุมาจากการจัดการศึกษาของประเทศ ไม่สอดคล้องกับสภาพชีวิตและสังคม ควรมีการ "ปฏิรูปการศึกษา" ทั้งในระบบและกระบวนการให้สอดคล้องกับกาลสมัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526)

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เป็นผู้มียุทธศาสตร์สำคัญในงานวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา เริ่มเมื่อ พ.ศ. 2517 ท่านเป็นผู้ทำงานทุ่มเทให้กับการปฏิรูปการศึกษา จนมีผลประโยชน์ต่อเยาวชนไทยอย่างกว้างขวาง (ลีปนันทน์ เกตุทัต, 2536) ผลของการปฏิรูปการศึกษาในครั้งนี ทำให้เกิดการเปลี่ยน

แปลงในวงการประถมศึกษาในด้านระบบบริหาร ด้านหลักสูตร และการจัดกระบวนการเรียนการสอนในเวลาต่อมา

ในปี พ.ศ. 2523 ขณะที่ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการอยู่นั้น ท่านได้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้มีการโอนโรงเรียนประถมศึกษา ที่สังกัดอยู่ในองค์การบริหารส่วนจังหวัด กระทรวงมหาดไทย กลับมายังกระทรวงศึกษาธิการเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครูประจำบาล ให้มีสิทธิและสวัสดิการเท่าเทียมกับข้าราชการและลูกจ้างของรัฐ มีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติขึ้น รับผิดชอบโรงเรียนประถมศึกษาที่โอนมาจากกรมสามัญศึกษา และองค์การบริหารส่วนจังหวัด กระทรวงมหาดไทย เป็นการแก้ปัญหาด้านเอกภาพการบริหารการประถมศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ดังที่ บุญสม มาร์ติน (2536) เพื่อนรักของศาสตราจารย์ ดร. ก่อ ได้เขียนไว้ว่า

... ต่อมาเราก็ได้ร่วมงานกันในฐานะนักการเมืองที่จำเป็น ไปเป็นรัฐมนตรีด้วยกัน ก็ได้ร่วมกันเปิดให้มีกรมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษาขึ้นมา และวางโครงการที่จะเอาประถมศึกษากลับมายังกระทรวงศึกษาธิการงานทั้งหมดนี้ เรียกได้ว่า ก่อเป็นมันสมองสำคัญ...

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาการสมัยใหม่ได้แผ่ขยายไปทุกมุมโลก ส่งผลให้ทุกประเทศมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างกว้างขวาง "การขยายโอกาสทางการศึกษา" เพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น นับเป็นยุทธศาสตร์จำเป็นที่อารยประเทศทั่วโลกได้นำมาใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และพัฒนาประเทศให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว (สมชัย วุฒิปรีชา และคณะ, 2536) งานขยายโอกาสทางการศึกษา เพื่อผู้ด้อยโอกาสและชาวชนบทยากจน ได้มีโอกาสรับการศึกษาสูงขึ้นทัดเทียมกับผู้ที่มีโอกาสสูงในเมือง นับเป็นงานสำคัญที่ท่านศาสตราจารย์ ดร. ก่อ ได้บากบั่นพัฒนามาตลอดชีวิต ท่านมีแนวคิดจะยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชนจาก 6 ปี เป็น 9 ปี และขยายต่อไปเป็น 12 ปี ในอนาคต ท่านได้กล่าวไว้ว่า

... ที่ผมตั้งใจทำโรงเรียนขยายโอกาสนั้น เพราะบ้านเมืองเจริญขึ้น

เราจำเป็นต้องพัฒนากำลังคน โดยพื้นฐานทางการศึกษาสูงขึ้น
กว่าเดิม และแม้ว่าขณะนี้ถ้าจะขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 9 ปี
แล้วก็ตาม ในความคิดผมนั้นจะต้องเตรียมตัวเพื่อขยายการศึกษา
เป็น 12 ปี ไปพร้อมกันเสียตั้งแต่บัดนี้ด้วย (ก่อน สวัสดิ์พาณิชย์, 2536)

นับว่าเป็นความตั้งใจจริงของท่าน ที่จะส่งเสริมให้ประชากรของ
ประเทศ ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงขั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นอย่างดี ใน
พ.ศ. 2534 ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ได้รับการแต่งตั้งให้เข้ามา
ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการอีกครั้งหนึ่ง ท่านได้ตั้งใจ
ว่า จะต้องขยายการศึกษาให้เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนอย่างแท้จริง
ท่านจึงดำเนินงานการขยายโอกาสทางการศึกษา โดยให้โรงเรียนประถม
ศึกษาที่มีความพร้อมด้านบุคลากรและอาคารสถานที่ เปิดการเรียนการสอนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน ให้ได้ปีละ
1,000 โรงเรียน เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2534 เป็นต้นไป เน้นการดำเนินงานใน
พื้นที่ชนบทยากจน และพื้นที่ที่มีประชากรประกอบอาชีพหญิงบริการพิเศษ เป็น
จำนวนมากเป็นอันดับแรก การดำเนินงานดังกล่าวตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งถึง
ปีการศึกษา 2536 มีโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนชั้นมัธยมศึกษา จำนวน
ทั้งสิ้น 4,200 โรงเรียน ปริมาณนักเรียนที่เข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาเป็นที่
น่าพอใจ (สมชัย วุฒิปรีชา และคณะ, 2536) การดำเนินงานโครงการ
ขยายโอกาสทางการศึกษาดังกล่าว สร้างโอกาสให้เด็กยากจนในชนบทได้มี
โอกาสเข้าศึกษาต่อกันมากขึ้น สมดังเจตนารมณ์ของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ
สวัสดิ์พาณิชย์ ที่ทุ่มเทกำลังกาย และสติปัญญา เพื่อยกระดับความรู้ขั้นพื้นฐาน
เยาวชนของชาติให้สูงขึ้น อันจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญ
ก้าวหน้าในอนาคต

การรณรงค์เพื่อให้เด็กเรียนวัยการศึกษาภาคบังคับ มีสุขภาพอนามัยดี
มีอาหารกลางวันที่ถูกหลักโภชนาการ เป็นปัญหาที่ทางรัฐบาลและเอกชนให้ความสำคัญ
สำคัญมาโดยตลอด แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวให้หมดสิ้นไปได้ โรงเรียน
ประมาณ 10,000 โรงเรียน ไม่สามารถจัดอาหารกลางวันให้แก่เด็กที่ผู้ปกครอง
มีฐานะยากจน เพราะงบประมาณที่ได้รับในแต่ละปีมีไม่เพียงพอ ซึ่งจะได้งบประมาณ
ประมาณเล็กน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับแนวนโยบายของรัฐบาลสมัยนั้น ๆ เป็นสำคัญ
ดังนั้น ใน พ.ศ. 2534 ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ดำรงตำแหน่ง

เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ท่านจึงได้ลงมือแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง กล่าวคือส่งเสริมให้ภาคเอกชน มูลนิธิและองค์กรต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือเด็กให้มีอาหารกลางวันรับประทานเพิ่มมากขึ้น ผลักดันให้รัฐบาลออกพระราชบัญญัติจัดตั้งกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวัน ขึ้นเป็นการถาวร ใน พ.ศ. 2535 ในวงเงินสูงถึงหกพันล้านบาท เป็นหลักประกันให้แก่เด็กนักเรียนประถมศึกษาของประเทศไทย มีอาหารกลางวันรับประทานครบทุกคน และทุก ๆ วัน ตลอดปีการศึกษา (สมชัย วุฒิปรีชา และคณะ, 2536)

งานสำคัญอีกด้านหนึ่งคือ การสร้างสรรค์นโยบายและแผนการศึกษาแห่งชาติ บทบาทในด้านนี้เริ่มขึ้นเมื่อ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งกรรมการในสภาการศึกษาแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2508 และได้เป็นประธานกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2519 ต่อมาในพ.ศ. 2521 มีการเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติสภาการศึกษา มาเป็นพระราชบัญญัติคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ท่านก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมาทุกสมัย และได้รับการเลือกเป็นรองประธานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาตินี้มาโดยตลอด

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มีหน้าที่โดยตรงในการทำแผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นพระบรมราชโองการ กำหนดนโยบายทิศทางของการจัดและบริหารการศึกษาของประเทศ เป็นแม่แบบหรือกรอบ ที่จะให้โครงการหรือแผนการพัฒนาศึกษาของประเทศ เป็นแม่แบบหรือกรอบ ที่จะให้โครงการหรือแผนการพัฒนาศึกษาทุกระดับ ดำเนินการไปตามทิศทางที่กำหนดไว้ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งในการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ในฐานะท่านเป็นประธานกรรมการบริหารของสภาการศึกษาแห่งชาติอยู่ในขณะนั้น จึงนับว่าท่านเป็นผู้รับผิดชอบงานสำคัญนี้โดยตรง แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ในด้านเวลาเรียนจาก 7 ปี มาเป็นเวลาเรียน 6 ปี การจัดการกระบวนการเรียนการสอนเดิมเน้นครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนเปลี่ยนมาเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน การจัดเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ จัดให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการอันจำเป็นของท้องถิ่น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการพัฒนาการจัดการ

ศึกษาระดับประถมศึกษาไปสู่ระบบใหม่ มีการยกเลิกการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 มาใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่มีการปรับปรุงใช้อยู่ในปัจจุบัน

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 นั้น ได้ประกาศใช้มาประมาณหนึ่งทศวรรษแล้ว จะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น จึงมีการยกร่างแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ขึ้น ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่ท่านได้รับเป็นที่ปรึกษา ในคณะกรรมการร่างแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และเป็นรองประธานอนุกรรมการร่างแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ด้วย นอกจากนี้ท่านยังมีหน้าที่ดำเนินการวางแผนพัฒนาการศึกษาระดับที่ 5, 6 และ 7 ทุกขั้นตอน (จรรยา มิลินทร์ และคณะ, 2536) ท่านเป็นประธานอนุกรรมการร่างและในรายละเอียดของแผน โดยท่านเป็นที่ปรึกษาอนุกรรมการระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา ซึ่งท่านได้เสนอแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการประถมศึกษาให้เจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เป็นผู้ที่รักการอ่าน และเห็นความสำคัญของการอ่านมาก การส่งเสริมการอ่านแก่เยาวชนและคนทั่วไปเป็นงานสำคัญอีกด้านหนึ่งที่ท่านส่งเสริมและให้การสนับสนุนมาโดยตลอด ท่านได้คุยกับผู้ทำงานเสมอว่า

... กิจกรรมการอ่านเป็นกิจกรรมที่ยาก เพราะไม่ใช่เพียงอ่านออกเท่านั้น แต่ต้องเรียนวิธีอ่านต่อไปด้วย ขอให้ทุกฝ่ายพยายามช่วยกันจัดกิจกรรมเพื่อสร้างนิสัยการอ่าน เช่น อาจสร้างกลุ่มการอ่านโดยให้คนที่รักการอ่านเป็นผู้นำ หรือจัดตกแต่งห้องสมุดให้น่าเข้ามาอ่านที่สำคัญ พยายามทำให้คนเห็นว่า การอ่านเป็นของโก้ รู้สึกว่าเด่น จะทำให้เกิดค่านิยมที่ต่อการอ่านได้... (สมชัย วุฒิปรีชา และคณะ, 2536)

ดังนั้น ท่านจึงได้สร้างสรรคผลงานในด้านการเขียนเป็นอันมากเพื่อเป็นวิทยาทานแก่เยาวชนและคนทั่วไปได้นำมาอ่านเพื่อเพิ่มพูนความรู้แก่ตนเองให้กว้างขวาง ท่านได้เป็นผู้แต่งแบบเรียนระดับประถมศึกษา ของกรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการให้ วิชาภาษาไทย สังคมศึกษา สุขศึกษา แบบเรียน คณิตศาสตร์ของเอกชน และยังได้แต่งหนังสือเล่มเล็กขององค์การคำครูสภา จำนวนหลายเล่ม เป็นหนังสือนิทานสั้น ๆ อ่านง่าย โดยให้ความรู้และความเพลิดเพลิน เป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้กับเด็กอีกด้วย นอกจากนี้ ท่านยังมีผลงานการเขียนตำราวิชาครู คู่มือครู บทความที่เกี่ยวกับการศึกษา และสารบันเทิง พิมพ์ในนิตยสารต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของหน่วยราชการและเอกชนไม่น้อยกว่า 20 ฉบับ มีเรื่องมากมายที่ครอบคลุมแนวคิดความเห็นของท่านทั้งหมด (จรรยา มิลินทร์ และคณะ, 2536) จากผลงาน ความรู้ความสามารถของท่าน ในด้านการอ่านและการเขียน ทำให้ท่านได้รับเลือกให้เป็นประธานคณะกรรมการคัดเลือกหนังสือดีเด่นสำหรับห้องสมุด พุทธศักราช 2530 และเป็นประธานคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมานับว่าท่านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ ในการสร้างเสริมนิสัยรักการอ่านแก่เยาวชนและประชาชนของชาติอย่างแท้จริง

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ นับเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาให้เจริญก้าวหน้าโดยตลอด ท่านมีแนวคิดในการที่จะพัฒนางานทางการประถมศึกษาให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศ ซึ่งจะเห็นได้จากในระหว่าง พ.ศ. 2497 - 2536 ในขณะที่ท่านปฏิบัติหน้าที่ราชการในตำแหน่งต่าง ๆ เป็นช่วงระยะเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงในวงการประถมศึกษาที่สำคัญคือ มีการเปลี่ยนแปลงระบบชั้นเรียนหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนการสอน ระบบบริหาร และการขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ แทบทั้งสิ้นอุปนิสัยส่วนตัวของท่าน ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยมีความประทับใจเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ท่านเป็นผู้มีความสุภาพเรียบร้อย อ่อนน้อมถ่อมตนต่อคนทั่วไป ท่านเป็นครูและผู้บริหารที่มีศีลธรรมและมีคุณธรรมประจำใจ ให้ความเมตตากรุณาแก่ศิษย์และผู้ใต้บังคับบัญชาโดยถ้วนหน้า โดยพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนทุกเมื่อ ถึงแม้ท่านจะดำรงตำแหน่งหน้าที่สำคัญสูงสุดทางการศึกษาของชาติ มีคนให้ความเคารพนับถือยกย่องสรรเสริญในคุณงามความดีของท่าน แต่ท่านก็ไม่แสดงให้ เห็นถึงความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม ยังคงดำรงชีวิตอย่างสมถะเรียบง่าย ปฏิบัติตนต่อครอบครัวและคนทั่วไปเหมือนเดิมอย่างสม่ำเสมอ ท่านเป็นผู้หวังดีต่อทุกคน และมองคนใน

แง่ดีตลอดมา ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดได้พูดคุยด้วยก็จะรับการถ่ายทอดแต่ความรู้และสิ่ง
ที่ดั่งใจเสมอ แนวคิดอันแสดงถึงภูมิรู้และภูมิปัญญาของท่านเป็นที่ยอมรับและนำไปปฏิบัติ
สร้างประโยชน์ แก่วงการศึกษาไทยอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้
เพราะท่านได้ศึกษาวิเคราะห์ความรู้จากแหล่งต่าง ๆ แล้วนำมาสังเคราะห์เป็น
ภูมิปัญญาของท่าน ชีวิตของท่านทุ่มเทให้กับงานการศึกษาของชาติมาจนตลอด
ชีวิตของท่าน จากอุปนิสัยส่วนตัวและคุณงามความดี ในการสร้างสรรค์งาน
ทางการศึกษาอันทรงคุณค่าของท่าน ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาแนวคิดและบทบาท
ทางการการประถมศึกษาของท่าน เพื่อเป็นการเผยแพร่แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องใน
วงการการศึกษาได้ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการพัฒนางานทางการการประถมศึกษาให้
เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่เกียรติคุณและคุณงามความดี
ของท่านให้ปรากฏแพร่หลายและคงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทางการการประถมศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ
สวัสดิ์พาณิชย์ ในด้านการปฏิรูปการศึกษา ความเสมอภาคทางการศึกษา
เอกภาพทางการศึกษา การขยายโอกาสทางการศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐาน
เพื่อปวงชน การศึกษาตลอดชีวิต และแนวคิดด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็น
ประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา
2. เพื่อศึกษาบทบาททางการการประถมศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ
สวัสดิ์พาณิชย์ ในการนำแนวคิดมาปฏิบัติในด้าน การกำหนดนโยบายการศึกษา
การวางแผนงาน การจัดงบประมาณ การประสานงาน การพัฒนาบุคลากร
การพัฒนาคุณภาพการศึกษา การนิเทศการศึกษา และบทบาทด้านอื่น ๆ ที่
เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1. มุ่งศึกษาค้นคว้าด้านแนวคิดและบทบาททางการการประถมศึกษา ของ
ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ในระหว่าง พ.ศ. 2497-2536 ขณะท่านรับ
ราชการ ณ กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
2. การศึกษาแนวคิดทางการการประถมศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ

และเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา

3. การศึกษาบทบาททางการประถมศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ในการนำแนวคิดมาปฏิบัติ มุ่งศึกษาเฉพาะบทบาทด้านการกำหนดนโยบายการศึกษา การวางแผนงาน การจัดงบประมาณ การประสานงาน การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาคุณภาพการศึกษา การนิเทศการศึกษา และบทบาทด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ข้อมูลพื้นฐานด้านอัตชีวประวัติและภูมิหลัง รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เป็นปัจจัยที่จะสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดและบทบาททางการประถมศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ได้
2. ผู้ให้สัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้ ถือเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลด้านอัตชีวประวัติและภูมิหลัง รวมทั้งแนวคิดและบทบาททางการประถมศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ได้ เนื่องจากเป็นผู้ที่ใกล้ชิดในครอบครัว และเป็นนักการศึกษาที่เคยปฏิบัติงานทางการศึกษาร่วมกับศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ในช่วงเวลาต่าง ๆ

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางราชการระหว่าง พ.ศ. 2497-2536 ซึ่งเอกสารส่วนหนึ่งถูกทำลายไปตามระเบียบการทำลายของทางราชการ จึงไม่สามารถทำการศึกษาจากเอกสารทุกฉบับที่เกี่ยวข้องได้

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

แนวคิดทางการประถมศึกษา หมายถึง ความคิด ความเชื่อหรือความคิดเห็นในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ แนวคิดด้านการปฏิรูปการศึกษา แนวคิดด้านความเสมอภาคทางการศึกษา แนวคิดด้านเอกภาพทางการศึกษา แนวคิดด้านการขยายโอกาสทางการศึกษา แนวคิดด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อป้องกัน

แนวคิดด้านการศึกษาลดเวลาเรียน และแนวคิดด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา

แนวคิดด้านการปฏิรูปการศึกษา หมายถึง ความคิด ความเชื่อหรือความเห็นของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เกี่ยวกับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ระบบชั้นเรียนและวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ในระดับประถมศึกษา

แนวคิดด้านความเสมอภาคทางการศึกษา หมายถึง ความคิด ความเชื่อหรือความเห็นของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เกี่ยวกับการมีโอกาสเท่าเทียมกันในการเข้ารับบริการการศึกษาภาคบังคับ

แนวคิดด้านเอกภาพทางการศึกษา หมายถึง ความคิด ความเชื่อหรือความเห็นของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ให้มาอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการเพียงหน่วยงานเดียว เพื่อทำให้เกิดเอกภาพทางการบริหารการประถมศึกษา

แนวคิดด้านการขยายโอกาสทางการศึกษา หมายถึง ความคิด ความเชื่อหรือความเห็นของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เกี่ยวกับการขยายโอกาสทางการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

แนวคิดด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน หมายถึง ความคิด ความเชื่อหรือความเห็นของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่เด็กทุกกลุ่มในสังคมไทย

แนวคิดด้านการศึกษาลดเวลาเรียน หมายถึง ความคิด ความเชื่อหรือความเห็นของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาลดเวลาเรียนแก่เด็กในระบบและนอกระบบโรงเรียน

แนวคิดด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา หมายถึง ความคิด ความเชื่อ หรือความเห็นของ

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ที่ค้นพบนอกเหนือจากแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้

บทบาททางการประถมศึกษา หมายถึง การปฏิบัติงาน หรือการดำเนินงานทางการประถมศึกษา ของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ในการนำแนวคิดทางการประถมศึกษามาปฏิบัติจนเกิดเป็นผลงานและโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในระดับประถมศึกษา ในบทบาทด้านต่าง ๆ ได้แก่ บทบาทด้านการกำหนดนโยบายการศึกษา บทบาทการวางแผนงาน บทบาทด้านการจัดงบประมาณ บทบาทด้านการประสานงาน บทบาทด้านการพัฒนาบุคลากร บทบาทด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา บทบาทด้านการนิเทศการศึกษา และบทบาทด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา

บทบาทด้านการกำหนดนโยบายการศึกษา หมายถึง การกำหนดนโยบาย ทิศทาง และแนวทางในการดำเนินงานตามแนวคิดทางการประถมศึกษา เพื่อให้มีการปฏิบัติงานไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

บทบาทด้านการวางแผนงาน หมายถึง การจัดทำแผนงานทางการศึกษา เพื่อกำหนดโครงสร้างการดำเนินงาน และวิธีการการดำเนินงานตามแนวคิดทางการศึกษาประถมศึกษา

บทบาทด้านการจัดงบประมาณ หมายถึง การจัดสรรงบประมาณ เพื่อใช้ในการพัฒนาการศึกษาในระดับประถมศึกษา

บทบาทด้านการประสานงาน หมายถึง การติดต่อ การทำความเข้าใจ และการขอความร่วมมือจากภายในและภายนอกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแนวคิดทางการประถมศึกษา

บทบาทด้านการพัฒนาบุคลากร หมายถึง การดำเนินงานเพื่อพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในระดับประถมศึกษาให้มีคุณภาพ ทั้งในด้านการดำเนินชีวิตส่วนตัว และการปฏิบัติราชการ

บทบาทด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา หมายถึง การดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านสุขภาพอนามัยของ นักเรียน และด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในระดับประถมศึกษาเพื่อนำ ไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น

บทบาทด้านการนิเทศทางการศึกษา หมายถึง การติดตามและ ประเมินผลการปฏิบัติงานทางการประถมศึกษา เพื่อปรับปรุงและแก้ไขปัญหา ในการดำเนินงานทางการประถมศึกษา

บทบาทด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา ระดับประถมศึกษา หมายถึง การปฏิบัติงานหรือการดำเนินงานในด้านอื่น ๆ ที่ ค้นพบนอกเหนือจากบทบาทที่ได้กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้านแนวคิดและบทบาท ทางการประถมศึกษา ของ ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ จากแหล่ง ข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ ห้องสมุดต่าง ๆ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กระทรวง ศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ โดยแบ่งประเภท หลักฐานเอกสารเป็น 2 ชนิด ดังนี้

1.1 เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) ได้แก่

1.1.1 เอกสารทางราชการ ของกระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้แก่ คำสั่ง คำกล่าวเปิด ประชุม รายงานการประชุม หนังสือสรุปผลงานประจำปี แผนงานและโครงการ ต่าง ๆ

1.1.2 เอกสารส่วนบุคคลของ ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ได้แก่ คำปราศรัย คำบรรยาย ปาฐกถา บทความ หนังสือ และ ตำราที่ท่านแต่ง

1.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ได้แก่

หนังสือ ตำรา วารสาร งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ ในขอบข่ายที่

ใกล้เคียงกับเรื่องที่ทำการศึกษาวิจัย

เอกสารขั้นต้นและเอกสารขั้นรองนี้ ศึกษาค้นคว้าได้จากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้เป็นคือ

หอสมุดแห่งชาติ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ห้องสมุดกระทรวงศึกษาธิการ

ห้องสมุดกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สำนักงานหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร

ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย

ห้องสมุดสำนักงานใหญ่แห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ของ

ยูเนสโก

กองแผนงานและนโยบาย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ห้องศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ สำนักงานคณะกรรมการ

กรรมการการศึกษาแห่งชาติ

2. การสัมภาษณ์ ใช้วิธีสัมภาษณ์ นักการศึกษาที่เคยปฏิบัติงานร่วมกับ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ระหว่าง พ.ศ. 2497 - 2536 และบุคคลผู้ใกล้ชิดในครอบครัวรวมทั้งผู้เกี่ยวข้อง โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) การสร้างแบบสัมภาษณ์มีวิธีการดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะทำการวิจัย นำมาสร้างแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ชุด

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์แนวคิด และบทบาททางการประถมศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์อัตชีวประวัติ และภูมิหลัง ของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์

2.2 นำแบบสัมภาษณ์ทั้ง 2 ชุด ที่สร้างเสร็จแล้วนั้น ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา และความถูกต้อง

ของการใช้ภาษาและความเหมาะสมของแนวการสัมภาษณ์ แล้วนำแบบสัมภาษณ์ มาปรับปรุงแก้ไข ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยกำหนดเกณฑ์การเลือก ผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

2.2.1 เป็นผู้ติดตามผลงานของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ มาโดยตลอด

2.2.2 เป็นผู้เข้าใจในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา

2.2.3 เป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์

2.3 นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วไปสัมภาษณ์นักการศึกษาและ บุคคลใกล้ชิดในครอบครัวและผู้ที่เกี่ยวข้องกับศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ บุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ใช้การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งผู้ ให้สัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 นักการศึกษาที่เป็นผู้ให้ข้อมูลด้านแนวคิด และ บทบาททางการประถมศึกษา มีเกณฑ์การเลือกดังนี้

1. เป็นนักการศึกษาเคยร่วมงานทางการศึกษากับ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ระหว่าง พ.ศ. 2497 - 2536

2. เป็นผู้ที่สามารถทำการติดต่อขอทำการสัมภาษณ์ได้ นักการศึกษา ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ มี 11 ท่าน ดังนี้

1. ศาสตราจารย์ นายแพทย์บุญสม มาร์ติน

2. ดร. ช่าง บัวศรี

3. ศาสตราจารย์ ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต

4. ดร. จรูญ มิลินทร์

5. ดร. โกวิทย์ วรพัฒน์

6. ดร. อรุณ ปรีดีติลก

7. ดร. วิชัย ตันศิริ

8. ดร. กษมา วรวรรณ ณ อรุณยา

9. นายสุวรรณ จันทร์สม

10. นางมณฑนา สังฆกฤษณ์

11. คุณหญิงจวบ จิรโรจน์

กลุ่มที่ 2 บุคคลผู้ใกล้ชิดในครอบครัว และผู้เกี่ยวข้องกับ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เป็นผู้ให้ข้อมูลด้านอ้อมชีวประวัติ และภูมิหลังของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ มี 3 ท่าน ดังนี้

1. นางชูศรี สวัสดิ์พาณิชย์
2. นางสมจิต รัชยศ
3. นายสมศักดิ์ ดลประสิทธิ์

3. วิเคราะห์ข้อมูลโดยการอธิบาย (Explanation) ตีความ (Interpretation) แยกแยะให้เห็นถึงเหตุและผลที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์นั้น โดยใช้ข้อมูลพื้นฐานด้านอดีตชีวิตประวัติ และสภาพเหตุการณ์สำคัญด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ มาประกอบในการวิเคราะห์

4. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง และจากการสัมภาษณ์มาสังเคราะห์ข้อมูล โดยหาความสัมพันธ์ต่อเนื่องของข้อมูล แล้วแยกประเภทข้อมูลที่จะศึกษาไว้เป็นหมวดหมู่ตามกรอบความคิดของการวิจัย

5. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ และนำมาสังเคราะห์เป็นหมวดหมู่ตามกรอบความคิดของการวิจัยที่กำหนดขึ้น หลังจากนั้นนำมาเรียบเรียงและเสนอผลการวิจัยในรูปของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยนำเสนอแยกเป็น 6 บท ได้แก่ บทนำ อดีตชีวิตประวัติและภูมิหลัง วิธีดำเนินการวิจัย แนวคิดทางการประถมศึกษา บทบาททางการประถมศึกษา สรุปและอภิปรายผล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบแนวคิด และผลงานทางการศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ซึ่งจะ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าของนิสิต นักศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องในวงการการศึกษา
2. ได้ทราบแนวคิดจากผลงานทางการศึกษาที่ปรากฏ ให้นักการศึกษา นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา และการศึกษาระดับอื่น ๆ ให้เกิดผลดีต่อไป
3. เป็นการเผยแพร่ผลงาน และเกียรติคุณ ของปุษนียุบุคคลที่สร้างสรรคประโยชน์ต่อส่วนรวม และประเทศชาติให้แพร่หลายและคงอยู่สืบไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อนักการศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องในวงการการศึกษาจะได้ยึดถือ เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านแนวคิดและบทบาทในการปฏิบัติงาน